

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ӘӨЖ 378.048.2

Қолжазба құқығында

ИМАНЧИЕВ ЖАНДАРБЕК ЕРМЕКОВИЧ

Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту

6D010300 - Педагогика және психология

Философия докторы (PhD)

ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация

Ғылыми жетекші
Пірәлиев С.Ж.
п.ғ.д., профессор
Шетелдік кеңесші
Adam-Jagiello-Rusilowski,
доктор PhD (Польша)

Қазақстан Республикасы
Алматы, 2015

МАЗМҰНЫ

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР.....	3
АНЫҚТАМАЛАР.....	4
БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР.....	7
КІРІСПЕ.....	8
1 МАГИСТРАНТТАРДЫҢ КӘСІБИ МӘНДІ САПАЛАРЫН ДАМЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ-ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	
1.1 Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың психологиялық-педагогикалық негіздері.....	15
1.1.1 Жоғары оқу орындарында магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту – педагогикалық проблема.....	15
1.1.2 Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың психологиялық астарлары.....	25
1.2 Магистранттардың кәсіби мәнді сапалары ұғымының мәні мен құрылымы.....	38
2 ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА (ЖОО) МАГИСТРАНТТАРДЫҢ КӘСІБИ МӘНДІ САПАЛАРЫН ДАМЫТУДЫ МОДЕЛЬДЕУ	
2.1 Педагогикалық жоғары оқу орнының магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудағы мүмкіндіктері.....	64
2.2 Педагогикалық жоғары оқу орнында магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың моделі	73
3 ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОО-нда МАГИСТРАНТТАРДЫҢ КӘСІБИ МӘНДІ САПАЛАРЫН ДАМЫТУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ ЖӘНЕ ОНЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ	
3.1 Педагогикалық ЖОО-нда магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту моделін жүзеге асырудың педагогикалық шарттары	89
3.2 Педагогикалық ЖОО-нда магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту әдістемесі	103
3.3 Тәжірибелік-эксперимент жұмысының нәтижелері.....	124
ҚОРЫТЫНДЫ.....	138
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ.....	141
ҚОСЫМШАЛАР.....	156

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

Бұл диссертациялық жұмыста келесі нормативтік құжаттарға сілтемелер көрсетілген:

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-ІІІ Қазақстан Республикасының Заңы (2015.21.07. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен). Астана. Ақорда.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. 07.12.2010, ҚР Президентінің №1118 Жарлығы, Астана (2014.12.08. берілген өзгерістер мен толықтырулармен).

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан - 2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси амалы атты Қазақстан Халқына Жолдауы (желтоқсан, 2012ж).

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауы (17 қаңтар, 2014ж).

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Ұлт жоспары «100 нақты қадам» бағдарламасы (20 мамыр, 2015ж).

Қазақстан Республикасы Үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие Тұжырымдамасы. Астана, ҚРБЖҒМ №521 бұйрығы 16.11.2009ж.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2010 жылғы 19 наурыздағы № 130 бұйрығы (2012 жыл 24 тамыздағы толықтыруымен).

АНЫҚТАМАЛАР

Бұл диссертациялық жұмыста келесі терминдерге сәйкес анықтамалар қолданылған:

Акмеология – адамның жетілу кезеңіне дейінгі оның даму заңдылықтары мен феноменін зерттейтін ғылым.

Әдіснама - (грек. *methodos* — зерттеу жолы, теория және *logos* — ілім) — әдістер туралы ілім, әдістер теориясы, зерттеліп отырған объекті жөніндегі мәліметтерді және жаналықтарды бірізге келтіру тәсілдерінің жүйесі.

Бейімділік-болжаушылық – педагогтың өзіне белгілі ақпараттан оқушылардың мүмкіндіктері мен жеке қасиеттерін ескере отырып, өзара әрекет әдістерін, құралдарын, тәсілдерін іріктеп, өзгертіп пайдалана білуі.

Деңгей – кейбір үрдістердің немесе нысандардың «жоғары» және «төмен» сатыларының даму қатынасы.

Жалпы адамзаттық құндылық – әлеуметтік жүйе ретіндегі барша адамдарға, бүкіл адамзатқа ортақ, дүниежүзі халықтарының ғасырлар бойғы тәжірибесін қорыту нәтижесінде тұжырымдалған, қазіргі заманғы өркениеттің дамуын анықтайтын мұраттар.

Зерттеушілік іс-әрекет – бұл іс-әрекеттің ерекше бір түрі, ол өзінің субъектісінің қасиеттеріне арнайы талаптар қояды. Оның қоятын талаптарын анықтамас бұрын оның қандай ерекшеліктері бар екендігін білу қажет. Зерттеушілік іс-әрекет – міндетті түрде шығармашылық іс-әрекетпен байланысты.

Интеллектуалдылық - адамның мақсатты ісіне жету жолындағы талаптануы мен талпынысынан, жігері мен сабырынан, сұранысы мен ізденісінен түзіліп, ақыл ойы мен сезімінің, қиялының ерекше бітімінен көрінеді. Интеллектуалдық – адамның ойлауының және өз бетінше әрекетінің жоғарғы формасы.

Кәсіби мәнді сапалар – бұл белгілі кәсіби іс-әрекетпен оның субъектісіне қойылатын және осы кәсіби іс-әрекеттің сәтті жүзеге асыруын қамтамасыз ететін биологиялық (типологиялық, нейродинамикалық) және психологиялық (жалпы және кәсіби қабілеттер, тәжірибе – білім, дағдылар), мотивациялық сфера ерекшеліктерінің жиынтығы.

Көп деңгейлі білім беру – көп кезеңді білім беру үрдісін ұйымдастыру.

Кәсіби құзыреттілік – маманның әлеуметтегі дәл осы уақыттағы қабылданған стандарттар мен нормаларға сәйкес өзінің кәсіби – педагогикалық қызметін атқаруға дайындығы мен қабілетін анықтайтын кәсіби білімдер жиынтығы немесе жекелік кәсіби сипаттама.

Креативтілік – (ағылш. *create* – жасау, *creative* – жасампаз, шығармашыл) - индивидтің дәстүрлі немесе көпшілік қабылдаған идеялардан ауытқитын, түбегейлі жана идеяларды қабылдау мен жасауға дайындығымен ерекшеленетін және тәуелсіз фактор ретінде дарындылық құрылымына кіретін шығармашылық қабілеті, сондай-ақ проблемаларға өзгеше қарап, оларды ерекше тәсілдермен шешу қабілеті.

Құзырлылық – белгілі сала бойынша жан-жақты хабардар, білгір, қандай да бір сұрақтар төңірегінде беделді түрде үкім шығара алу.

Қүзірет – адамның іс-әрекеті саласындағы білімі мен іскерлігі.

Қүзіреттілік – маман құзырлық сапаларын сапалы қолдана алуы.

Магистранттардың педагогикалық құзырлығы – магистранттардың педагогикалық қызметті жүзеге асырудағы теориялық және практикалық дайындығы.

Магистр – (лат. magister -ұстаз, тәлімгер) жоғары кәсіби білімінің екінші сатысы. Ол негізгі білім беру бағдарламаларын меңгерген және қорытынды аттестацияны сәтті тапсырған адамдарға беріледі. Жоғары оқу орындарында берілетін екінші академиялық дәреже. Университет немесе оған теңестірілген жоғары оқу орнын бітіріп, бакалавр дәрежесін алған соң, екі жыл қосымша курстан өтіп, ғылым саласы бойынша диссертация қорғағандарға магистр ғылыми дәрежесі беріледі.

Магистратура – (латынша magistratura) Ежелгі Римдегі мемлекеттік қызметтер; Бірқатар мемлекеттерде – мемлекет сот шенеуніктерінің жиынтық атауы; Жоғары оқу орындарында магистр мамандарды даярлайтын бөлім. Магистратура жоғары кәсіптік білімнің үшінші сатысында ғылымның нақты саласы бойынша мамандарға тереңдетілген кәсіптік білім беру міндетін атқарады.

Негізгі біліктілік – мамандардың кәсіби іскерлік өкілеттілігінің басты көзқарасы.

Оқытудың кредиттік технологиясы – білім алушы мен оқытушының оқу жұмысы көлемінің біріздендірілген өлшем бірлігі ретінде кредитті қолдану арқылы, білім алушының пәндерді таңдауы және реттілікпен оқуын өз бетінше жоспарлауы негізінде оқыту.

Озық педагогикалық тәжірибені зерттеу – мұғалімнің педагогикалық қызметі айқындауға мүмкіндік беретін оның кәсіби шеберлік жиынтығы деңгейін анықтайтын әдіс.

Педагогикалық қабілет – мұғалімнің педагогтік қызметте жоғары нәтижелерге жетуін қамтамасыз ететіндей даралық-психологиялық ерекшеліктері мен кәсіптік тұрғыдан маңызды қасиеттерінің жалпылама жиынтығы.

Педагогикалық іс-әрекет – бұл қалыптар мен шығармашылықтың, ғылым мен өнердің қоспасы.

Профессиограмма — адамға қойылатын талап ету жүйесі арқылы қандай да бір кәсіптің егжей-тегжейлі сипатталуы. Ол талаптарға берілген кәсіп саласын жетістікпен меңгеру үшін қажет тұлғаның сапасы, ойлау қабілетінің ерекшеліктері, білімі икемділігі және дағдысы жатады.

Профессиография — адамның жеке басының қасиетіне, психологиялық қабілетіне, психологиялық-физикалық мүмкіндігіне қойылатын талаптарды зерттеу технологиясы

Педагог – өз ісінің шебері, жоғары мәдениетті, өз пәнін терең меңгерген, ғылым мен өнердің тиісті салаларынан хабардар, жалпы, әсіресе балалар

психологиясының мәселелеріне қанық, оқыту мен тәрбиенің әдістемесін жетік игерген маман.

Педагогикалық шеберлік – үнемі жетіліп отыруды қажет ететін балаларды оқыту мен тәрбиелеу өнері. Ол өнерге балаларды сүйетін және өз қалауымен жұмыс істейтін әр педагогтің қолы жетуі мүмкін.

Перцептивтілік – қабылдауға қатысты құбылыс.

Рухани-адамгершілік – адамның іс-әрекетте, қоғамдық қарым-қатынаста адамгершілік істері арқылы ішкі жан дүниесі, мінез-құлқы мен сана-сезімінің көрініс беруі.

Тұлғаның кәсібилігі – кәсіби мәнді және тұлғалық-іс-әрекеттік сапалардың дамытудың жоғары деңгейін бейнелейтін еңбек субъектісінің сапалық сипаты, ілгерушілік дамуға бағытталған креативтіліктің жоғары деңгейі, түрткілер жүйесінің және құндылықтық бағдарлардың адекватты деңгейі.

Тұлғалық-кәсіби даму – жоғары кәсіби жетістіктерге және өзін-өзі дамыту, кәсіби іс-әрекетінде және өзара әрекеттесулерде жүзеге асатын тұлғаның кәсібилігіне қарай бағдарланған қалыптастыру үрдісі.

Шеберлік – дағдылар мен шығармашылық көзқарас негізінде қол жеткізілген, белгілі бір саладағы кәсіби біліктердің жоғарғы деңгейі ретіндегі, тәжірибе арқылы жинақталған тұлғаның сапаларын сипаттайтын, акмеология мен еңбек психологиясына жататын санат.

Шешендік – ұшқыр ойдың қас қағымда тілге оралымдылығы, байламы; дер кезінде дәл мағынасын дөп басар бейнелілігі; мәнді, ойлы сөздердің мәйекті мақал мен мәтелге айналуы; дау-дамайда қазылық, мәмілегерлік; ара қатыста елшілік, жаугершілікте бітімгерлік; ұрпаққа, қалың қауымға өсиет.

Іс-әрекет кәсібилігі – жоғары кәсіби біліктілікті және құзыреттілікті, шығармашылық шешімдерге, алгоритмдер мен кәсіби міндеттердің шешілу тәсілдеріне негізделген тиімді кәсіби дағдалар мен біліктерді, бейнелейтін жоғары тұрақты өнімді іс-әрекетті жүзеге асыруға мүмкіндік беретін еңбек субъектісінің сапалық сипаты.

Эмпатияға қабілеттілік – мұғалімнің оқушылардың психикалық жағдайын, көңіл-күйлерін түсінуі, өзін басқа адамның орнына қоя алуы.

БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

ҚР - Қазақстан Республикасы
ЖОО - Жоғары оқу орны
ҚР МЖМББС – Қазақстан Республикасы мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты
ҚР БҒСБК – Қазақстан Республикасының Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті
ТМД – Тәуелсіз мемлекеттер достығы
КМС – Кәсіби мәнді сапалар
ҒЗЖ – ғылыми-зерттеу жұмысы
МҒЗЖ – магистранттардың ғылыми –зерттеу жұмысы
МӨЖ – магистранттардың өзіндік жұмысы
МОӨЖ – магистранттардың оқытушылармен өзіндік жұмысы
МД – магистрлік диссертация
ЭТ – эксперименттобы
БТ – бақылау тобы
PhD – философия докторы
АӨМУ – Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті
ҚазҰПУ – Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
ТЖБ – Тәрбие жұмысы басқармасы
ЭТ – эксперименттік топ
БТ – бақылау тобы

КІРІСПЕ

Зерттеудің көкейкестілігі. Қазіргі уақытта мемлекеттің әлемнің озық отыз елінің қатарына кіруге бетбұрысы жағдайында бәсекеге қабілетті қоғам құру – оның басты талабына айналып отыр. Осы қоғамды дамытудың маңызды субъектілерінің бірі болып болашақ мамандар саналатындығы мәлім. Сол себепті республиканың білім беру жүйесінің әлемдік білім кеңістігінің алдыңғы қатарына енуі барысында жоғары оқу орындарының көпдеңгейлі сатысында сапалы да бәсекеге қабілетті мамандар даярлаудың қажеттілігі арта түсуде. Біздің бұл ойымызды Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Ұлт жоспары «100 нақты қадам» бағдарламасында «ұлттың дамыған мемлекеттердің отыздығына кіруі үшін адам капиталының сапасын көтеріп, кадрлардың бәсекелестік қабілетін арттыруымыз қажет» [1] – деп көрсеткен нақты міндеттері дәлелдей түседі.

Осы тұрғыдан «жылдам өзгеріп отыратын жағдайларда алынған терең білімді кәсіби дағдылардың негізінде еркін бағдарлай білуге, өзін-өзі іске асыруға, өзін-өзі дамытуға және жеке адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру» Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында да жоғары білім берудің мақсаты тұрғысынан белгіленген болатын [2].

Осыған байланысты қазіргі педагогикалық жоғары оқу орындарындағы кәсіби даярлау үдерісінде болашақ оқытушының әдіснамалық, педагогикалық, зерттеушілік, тәлімгерлік, лидерлік, рефлексиялық сапаларын дамытуға мән беріліп отырғаны белгілі. Ал бұл болса жоғары оқу орындарында болашақ педагогтардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту мәселесін зерттеудің қажеттілігін арттыра түседі.

Педагогикалық жоғары оқу орындарының көп деңгейлі білім беру сатысында маңызды орынды иеленетін – магистранттар болып табылады. Біріншіден, олардың магистратурада оқуы барысында бакалавриатта қол жеткізген кәсіби білімдері тереңдетілсе, екіншіден ғылыми-зерттеу іс-әрекеттерімен тікелей айналысуы мен ғылыми, интеллектуалды-ақпараттық ортаға араласуы нәтижесінде әдіснамалық білімдері молайып, зерттеу құзыреттіліктері, лидерлік сапалары дамиды. Үшіншіден, бір топта ересек, тәжірибелі мамандармен бірге білім алу мен тек қана ғалымдардан дәріс алу мүмкіндіктері олардың рефлексиялық құзыреттіліктерінің дамуына басым ықпал етеді. Төртіншіден, магистранттардың мектептерде мұғалім қызметін атқара алу мүмкіндіктері олардың педагогикалық біліктерін арттырады. Сондай-ақ, педагогика мамандықтары бойынша «магистр» академиялық дәрежесі оларға білім беру жүйесінің барлық сатыларында, атап айтқанда мектепке дейінгі оқу мекемелерінде, жалпы білім беретін мектептерде, орта арнайы білім беру мекемелерінде және жоғары оқу орындарында қызмет атқаруға мүмкіндіктер береді. Демек, олар кәсіби маман тұрғысынан жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуге де, болашақ мамандарды даярлау үрдісіне де,

педагогикалық ғылымның дамуына да өз үлесін қоса алады. Осы тұрғыдан олар қоғамды өзгертуге, дамытуға, мемлекет алдындағы міндеттерді жүзеге асыруға айтарлықтай себін тигізе алатын қоғамның маңызды субъектісіне айналады. Қоғам алдындағы мұндай жауапкершілік педагогикалық мамандықтар бойынша болашақ магистрлерді даярлау үдерісіне жоғары талаптар қояды. Ал бұл болса, өз кезегінде магистранттарды кәсіби даярлау сапасын жақсартуды, соның ішінде олардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың маңыздылығын арттырады.

Ғылыми әдебиеттерде жоғары оқу орындарында үздіксіз білім беру (Митяева А.М. [3], Бурдина Е.И. [4], Байденко В.И. [5], Баширова Ж.Р. [6], Жайтапова А.А. [7], Сайлыбаев Б. [8] және т.б.). Қазақстанның білім беру жүйесіне көп деңгейлі білім беруді енгізу (Арынов К.Т. [9], Атыханов А. [10], Ахметова Г.К. [11], Нысанбаев А.Н. [12]және т.б.), ғылыми-педагогикалық кадрларды даярлау (Козырев Г.С., Сенашенко В.В.[13]және т.б.) жан-жақты қарастырылған. Магистранттардың оқу-танымдық іс-әрекетінің теориялық негіздері (Архангельский С.И. [14], Лапина О.А. [15], Науменко Н.К., П.И.Пидкасистый [16]және т.б.), ғылыми іс-әрекетке даярлығы, зерттеушілік мәдениетін қалыптастыру (Таубаева Ш.Т. [17], Булатбаева А.А. [18], Баймухамбетова Б.Ш. [19], Исаева З.А. [20], Ким Н.П. [21], Соляников Ю.В. [22]және т.б.) ақпараттық-аналитикалық (Белоус В.Т. [23], Гайдамак Е.С. [24]және т.б.) инновациялық, технологиялық іс-әрекетке даярлау (Осина С.В. [25], Смирнова М.О. [26], Беркімбаев К.М. [27] және т.б.) мәселелері теориялық тұрғыдан негізделіп, практикалық шешімін тапқан.

Тұлғаның дамуының, тәрбиесінің және кәсіби қалыптасуының психологиялық теориялары, (В.А.Адольф [28], Э.Ф.Зеер [29], Е.А.Климов [30], А.Н.Леонтьев [31], Намазбаева Ж.Ы. [32]және т.б.), әр түрлі оқу іс-әрекеттерді орындау барысында кәсіби мәнді сапалардың дамуын қамтамасыздандыратын іс-әрекеттік тұғырлар (К.А.Абульханова-Славская[33], Л.С.Выготский [34], П.Я.Гальперин [35], С.Л.Рубинштейн [36]және т.б.), тұлғалық-бағдарлық амал-тәсілдер (Е.В.Бондаревская [37], М.И.Шилова [38], И.С.Якиманская [39]және т.б.) негізделуімен қатар болашақ мамандарды даярлаудағы біртұтас педагогикалық үрдістің теориясы мен тәжірибесі (Н.Д. Хмель [40], Н.Н.Хан [41]және т.б.), болашақ педагогтың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру (Сериков В.В. [42], Құдайкұлов М.А. [43], МеңлібековаГ.Ж. [44], Кенжебеков Б.Т. [45] және т.б.), болашақ мамандарды кәсіби даярлау аспектілері (Сейтешев А.П. [46], Әбдіғалбарова Ұ.М. [47], Мұратбаева Г.А. [48], Қозыбаев Е.Ш. [49] және т.б.) зерделенген.

Болашақ оқытушының кәсіби мәнді сапаларының мәні мен құрылымы этникалық негіздегі кәсіби-тұлғалық сапалар (Намазбаева Ж.Ы., З.Ш.Каракулова [50], Ахтаева Н.С. [51] және т.б.), кәсіби іс-әрекетті тиімді атқаруға қажетті психологиялық сапалар (А.К.Маркова [52], Л.М.Митина [53]); тұлғалық қасиеттер жүйесі (А.К.Карельская [54], Л.А.Лазаренко [55]); кәсіби біліктілігі (И.В.Травин [56]); педагогикалық қабілеттер кешені (И.В.Богачев [57]); жеке сапалары (В.Д.Щадриков [58], Е.А.Яковлева [59]); эмоционалдық

қыры (О.П.Журавлева [60], Л.Ф.Красинская [61], біртұтас сапасы (К.С.Успанов [62]) тұрғысынан жан-жақты зерттелген.

Зерттеу барысында психологиялық-педагогикалық әдебиеттерге және практикаға жасаған талдау педагогикалық мамандықтары магистранттарының жоғары оқу орнының кәсіби даярлау үрдісінде олардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту қажеттігін, сондай-ақ оның ғылыми әдебиеттерде жете зерттелмегендігін байқатты. Ол бізге қоғам сұранысы мен бүгінгі ғылым мен практика арасында мынадай қарама-қайшылықтардың бар екендігін көрсетті:

- бәсекеге қабілетті, сапалы даярланған ғылыми-педагогикалық кадрларға қоғамның сұранысы мен оның зерттелу деңгейінің жеткіліксіздігі арасында;

- болашақ ғылыми-педагогикалық кадрдың кәсіби мәнді сапаларын дамыту қажеттілігі мен оның теориялық негіздерінің айқындалмауы арасында;

- жоғары педагогикалық оқу орындары магистранттарының кәсіби мәнді сапаларын дамытудағы мүмкіндіктері мен оны жүзеге асырудың ғылыми тұрғыдан негізделмеуі арасында;

- жоғары педагогикалық оқу орындарында магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытуды жүзеге асыру қажеттілігі мен оны жүзеге асыру әдіс-тәсілдерінің жасалмауы арасында.

Осы көрсетілген қарама-қайшылықтардың шешімін табу қажеттілігі бізге диссертациялық зерттеудің тақырыбын «Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту» деп таңдауға негіз болды.

Зерттеудің мақсаты: Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытуды теориялық тұрғыда негіздеп, әдістемесін жасау және оның тиімділігін тәжірибелік-эксперименттен өткізу.

Зерттеудің нысаны: Жоғары педагогикалық оқу орындарында магистранттарды кәсіби даярлау үдерісі

Зерттеу пәні: Педагогикалық мамандықтар магистранттарының кәсіби мәнді сапаларын дамыту

Зерттеудің ғылыми болжамы. Егер, магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту теориялық тұрғыдан негізделсе, моделі жасалып, оны жүзеге асырудың педагогикалық шарттары анықталып, әдістемесі жасалса және педагогикалық жоғары оқу орны магистратурасының ғылыми-педагогикалық үдерісіне бірізділікпен ендірілсе, онда педагогикалық мамандықтар магистранттарының педагогикалық, зерттеушілік, тұлғалық, лидерлік, психологиялық сапаларыдамып, олардың бәсекеге қабілеттіліктері артады, өйткені олардың кәсіби даярлығындағы әдіснамалық сапасын басқару мен ғылыми-педагогикалық, ақпараттық-интеллектуалдық, ұйымдастырушылық іс-әрекеттері қамтамасыздандырылады.

Зерттеудің міндеттері:

- магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың психологиялық-педагогикалық негіздерін айқындау;

- магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың мәні мен құрылымын анықтау;

- педагогикалық мамандықтар магистранттарының кәсіби мәнді сапаларын

дамытудың моделін жасау;

- педагогикалық мамандықтар магистранттарының кәсіби мәнді сапаларын дамытудың моделін тиімді жүзеге асырудың педагогикалық шарттарын айқындау;

- педагогикалық мамандықтар магистранттарының кәсіби мәнді сапаларын дамытудың әдістемесін жасау және оның тиімділігін тәжірибелік-эксперимент жүзінде тексеру.

Зерттеудің жетекші идеясы: педагогикалық жоғары оқу орнының көп деңгейлі білім берудегі мүмкіндіктерін тиімді пайдалану негізінде магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамыту әлемдік білім беру кеңістігіне ену жағдайында кәсіби құзыреттілігі мен тұлғалық қасиеттері дамыған бәсекеге қабілетті маман даярлауға септігін тигізеді.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негіздері болып диалектикалық білім, тұлға теориясы, таным және іс-әрекет теориясы, жүйелілік қатынас принциптері мен әдістері, акмеологиялық, іс-әрекеттік және тұлғалық-бағдарлық, кешенділік амалдарының психологиялық тұжырымдамалары, жоғары білім беру жүйесіндегі қағидалар табылады.

Зерттеу көздері: философиялық, психологиялық, педагогикалық ғылым саласындағы еңбектер; ҚР Үкіметінің ресми материалдары, Білім және ғылым министрлігінің жоғары білімнен кейінгі білім беру мәселелері туралы нормативтік құжаттары мен оқу-әдістемелік кешендері; алыс және жақын шет ел және қазақстандық педагог-психологтардың ғылыми жетістіктері мен озық тәжірибелері; ғылыми мерзімді жарияланымдар; докторанттың жеке педагогикалық және зерттеушілік тәжірибесі.

Зерттеу кезендері

Зерттеу жұмысы 3 кезеңге сәйкес жүргізілді.

1 кезең (2012-2013жж.) – зерттеліп отырған проблема бойынша эмпирикалық материалдар жиналды, іріктелді, жүйеленді, зерттеудің ғылыми аппараты жасалды, жоғары оқу орындарының, оқытушылардың, мұғалімдердің озық тәжірибелері жинақталды, қорытыланды, эксперимент жұмысының бағдарламасы әзірленді.

2 кезең (2013-2014жж.) - жоғары оқу орнының көп деңгейлі білім берудің магистратурасында пайдаланылатын кәсіби мәнді сапа материалдары сұрыпталды, магистранттың кәсіби мәнді сапаларының құрылымы анықталды. Педагогикалық мамандықтағы магистранттардың кәсіби мәнді сапаларының моделі жасалды, оны тиімді жүзеге асыруға қажетті педагогикалық шарттары айқындалды. Олардың кәсіби мәнді сапаларының дамуы деңгейін анықтайтын сауалнамалар мен сұхбаттасу, әңгімелесу сұрақтары, тестілеу тапсырмалары құрастырылды. Кешенді бағдарлама, элективті курс және практикум бағдарламалары даярланып, мазмұны айқындалды. Олардың ғылыми-педагогикалық үдерісте пайдаланудың әдістемесі жасалды. Тәжірибелік-эксперимент жұмыстары жүргізілді, аралық кесінділер алынды.

3 кезең (2014-2015 жж.) – тәжірибелік-эксперимент жұмысы қорытыланды. Аралық кесінділер математикалық тұрғыдан өңделді. Тараулар

бойынша тұжырымдар қорытыланды. Диссертациялық жұмыс рәсімделіп, аяқталды.

Зерттеу әдістері: жалпы теориялық әдістер – зерттеу проблемасы карастырылған философиялық, психологиялық-педагогикалық еңбектерге теориялық талдау жасау; ҚР білім беру саясатының, жоғары білімнен кейінгі білім берудің нормативті-құқықтық және ЖОО оқу-әдістемелік құжаттарымен танысу; озық тәжірибелерді зерттеу; зерттеу мәселесіне қатысты психологиялық-педагогикалық еңбектерді, құжаттарды талдау, педагогикалық тәжірибені зерттеу, жобалау және модельдеу; эмпирикалық – бақылау, сауалнама; сұхбаттасу, әңгімелесу; тест; педагогикалық эксперимент; зерттеу нәтижелерін қорытындылау.

Зерттеудің базасы. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе мемлекеттік университеті

Зерттеудің ғылыми жаңалығы мен теориялық мәнділігі:

1. «Магистранттардың кәсіби мәнді сапалары» ұғымының мәні нақтыланып, оның құрылымы анықталды және мазмұнды сипатталды.

2. Педагогикалық мамандықтар магистранттарының кәсіби мәнді сапаларын дамытудың құрылымдық моделі және оның мазмұны жасалды. Кәсіби мәнді сапалары дамуының өлшемдері, көрсеткіштері мен деңгейлері анықталды.

3. Педагогикалық жоғары оқу орнында магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың моделін тиімді жүзеге асырудың педагогикалық шарттары айқындалды.

4. Педагогикалық жоғары оқу орнында магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың әдістемесі жасалып, оны ендіру бойынша ұсыныстар берілді.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы:

- Зерттеу мәселесі бойынша педагогикалық мамандықтар магистранттарына арналған «Сәттілікке бірге жетейік» кешенді бағдарламасы;

- «Маманның кәсіби мәнді сапаларын дамытудың негіздері» атты элективтік курс бағдарламасы;

- «Мансап технологиясы» атты практикум бағдарламасының мазмұны жасалып, тиімділігі іс-тәжірибеде тексерілді.

Зерттеудің қорытындысы бойынша алынған материалдарды, нәтижелерді педагогикалық жоғары оқу орындарының көп деңгейлі білім беру сатысында, педагогикалық арнайы оқу орындарында, мектептерде, гимназияларда, лицейлерде, педагог мамандардың біліктілігін жетілдіру және қайта даярлау институтында пайдалануға болады.

Қорғауға ұсынылатын қағидалар:

1. Зерттеу проблемасын теориялық тұрғыда негіздеу барысында нақтыланған «сапа», «кәсіби мәнді сапа» ұғымдары болашақ педагогика магистрінің ғылыми-педагогикалық іс-әрекетін тиімді атқаруға қажетті педагогикалық, зерттеушілік, лидерлік қабілеттерінің, тұлғалық қасиеттер мен психологиялық сапаларының, кәсіби білімдер мен біліктерінің өзара

кіріктірілген жиынтығын білдіреді және олардың кәсіби мәнді сапасы құрылымының мазмұнын анықтауға негіз болады.

2. Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудағы педагогикалық жоғары оқу орны мүмкіндіктерінің анықталуы олардың кәсіби даярлығы үдерісінде оқу-тәрбие, зерттеу және олардан тыс іс-шараларда кәсіби мәнді сапаларын дамыту қажеттілігінің маңыздылығын арттырады.

3. Педагогикалық мамандықтар магистранттарының кәсіби мәнді сапаларын дамытудың құрылымдық моделі тұжырымдамалық-мақсатты, мазмұндық-технологиялық, ұйымдастырушылық-іс-әрекеттік және өлшемдік-бағалау құрамдас бөліктерінің бірлігін, оған сәйкес өлшемдер мен көрсеткіштерді қарастырады.

4. Педагогикалық мамандықтар магистранттарының кәсіби мәнді сапаларын дамытудың моделін тиімді жүзеге асыру бойынша айқындалған педагогикалық шарттар оларды магистратураның ақпараттық, оқу-тәрбие, зерттеу ортасында кешенді пайдалану қажеттілігін сипаттайды.

5. Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытуды теориялық тұрғыда негіздеу және оған сәйкес педагогикалық мүмкіндіктерді жасау; болашақ магистрлердің кәсіби мәнді сапалары дамуын қамтамасыздандыратын кешенді бағдарлама, элективті курс, практикум мазмұндарын жасау және арнайы ғылыми-педагогикалық, тәрбиелік іс-шараларды жоспарлау, оларды оқу және оқудан тыс іс-әрекеттердің кіріктірілуінде жүзеге асыру магистранттардың жан-жақты дамуына, бәсекеге қабілеттілігін арттыруына тиімді ықпал етеді.

6. Педагогикалық ЖОО магистратурасының кәсіби даярлығында магистранттардың кәсіби мәнді сапасын дамыту мазмұндық-әдістемелік тұрғыда қамтамасыздандырылады.

Зерттеуді сынақтан өткізу. Зерттеу нәтижелері келесі халықаралық және республикалық конференцияларды талқыланды: «Жоғары оқу орынынан кейінгі білім беру жағдайындағы ғылыми-педагогикалық әлеуетті дайындаудың өзекті мәселелері» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. Алматы, 2012ж.; Республикалық ғылыми-практикалық конференция «12 жылдық білім беруге көшу жағдайында болашақ педагогтарды даярлау» 2012 жыл 28 қараша; Международная научно-практическая конференция «Новые педагогические технологии» 10 января 2013г. Россия. Москва, 19 қазан 2012 жыл; «Салыстырмалы білім беру: әдіснамасы, заманауи үрдістері мен мәселелері» VI халықаралық ғылыми-практикалық конференция, 31 қазан – 1 қараша; Международная конференция «I Калужновские чтения: инновационные направления развития социально-гуманитарных наук, 24 мая 2014 года, Актөбе.

Жарияланымдар. Диссертация нәтижелері бойынша негізі 13 еңбек жарияланды, оның ішінде – 2 – Scopus базасына кіретін журналдарда, 4 – халықаралық конференция материалдарында, 3 – ҚР БҒСБК-мен ұсынылған журналдарда, 1- республикалық конференция материалдарында, 2 – шетелдік журналдарда.

Зерттеу нәтижелерінің сенімділігі, мақұлдануы, тәжірибеге ендірілуі – зерттеу пәніне сәйкес әр түрлі әдіс-тәсілдердің қолданылуымен, тұлғаның дамуына арналған философиялық, психологиялық және педагогикалық еңбектердегі теориялық тұжырымдарды басшылыққа алуымен; эксперимент бағдарламасының мақсатқа сәйкестілігімен, тәжірибелі-эксперименттік жұмыстарының нәтижелерін өңдеумен және бастапқы және соңғы көрсеткіш нәтижелерінің қорытындыларымен қамтамасыздандырылады.

Диссертацияның құрылымы – кіріспеден, үш тараудан, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және қосымшалардан тұрады.

Кіріспе бөлімінде зерттеу тақырыбының көкейкестілігі, зерттеудің объектісін, пәнін, мақсатын, ғылыми болжамын, міндеттері мен жетекші идеясын, әдіснамалық-теориялық негіздері мен зерттеу көздері, зерттеудің әдістерін, кезеңдері мен эксперимент өткізу базасын, қорғауға ұсынылатын негізгі қағидаларын, ғылыми жаңалығы мен теориялық мәнділігін, практикалық мәнін, нәтижелердің дәлелділігі мен негізділігін қамтитын ғылыми аппарат жан-жақты мазмұндалады.

«Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың теориялық-әдіснамалық негіздері» атты бірінші тарауда зерттеу проблемасының психологиялық-педагогикалық негіздері айқындалады, магистранттың кәсіби мәнді сапалары ұғымының мәні нақтыланады, құрылымы анықталды. Оларға мазмұндық сипаттама беріледі. Зерттеу проблемасының әдіснамалық тұғырлары айқындалып, баяндалады.

«Педагогикалық жоғары оқу орнында магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытуды модельдеу» атты екінші тарауда педагогикалық мамандықтардағы магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудағы педагогикалық жоғары оқу орны мүмкіндіктері айқындалады және сипатталады. Магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың құрылымдық моделі жасалады, оған сипаттама беріледі, өлшемдері мен деңгейлері анықталады.

«Педагогикалық жоғары оқу орнында магистранттардың кәсіби мәнді сапаларын дамытудың педагогикалық шарттары және оны жүзеге асыру» атты үшінші тарауда педагогикалық мамандықтар магистранттарының кәсіби мәнді сапаларын дамыту моделін тиімді жүзеге асырудың педагогикалық шарттары айқындалады. Оларды кешенді жүзеге асырудың әдістемесі жасалып, мазмұнды сипатталады. Тәжірибелік-эксперимент жұмысын ұйымдастыру жан-жақты мазмұндалады. Тәжірибелік-эксперимент жұмысының нәтижелері кеңінен баяндалады.

Қорытындыда зерттеудің негізгі қағидалары, нәтижелері тұжырымдалады, ғылыми-әдістемелік ұсыныстар беріледі.

Қосымшада зерттеу барысында пайдаланылған диагностикалық материалдардан үзінділер беріледі.